Контрольный экземпляр

Массе а мехкий пролетареш, вІашагІкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГІАЛГІАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ★ ЕРА, 20 ОКТЯБРЬ, 1988 ШУ. ★ № 125 (7628). ★ Мах 3 кеп.

НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР
ЛАКХЕХЬАРА СОВЕТ ГУЛЪЕРГХИЛАРАХ ДОЛА

Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума

У К А З

Нохч - ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиумо **соцам бу:**

Нохч - ГІалгІай Автономни Советски Социалистически Республика Лакхехьарча Совета иттлагІа сесси гулйойла 1988 шера 25 ноябре городе Грозне.

Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель Х. БОКОВ.

Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь С. КОЖУХОВСКИЙ.

г. Грозный.
1988 шера 19 октябрь.

* * *

Нохч - ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиумо **хоам бу:**

Нохч - ГІалгІай АССР бархІазлагІа хержача Лакхехьарча Совета иттлагІа сессе дувцаргдолаш е дешаш юкъедахьа:

1. Нохч - ГІалгІай АССР 1989 шера экономически социальнии дегІайоалаяра Пачхахьалкхен планахи 1988 шера план кхоачашъеш хилараХи.

2. 1989 шерарча Нохч - ГІалгІай АССР Пачхахьалкхен бюджетахи 1987 шерара Нохч - ГІалгІай АССР Пачхахьалкхен бюджет кхоачашъяраХи.

3. Нохч - ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума Указаш чІоагІдарах.

Перестройке хьалхалаттараш

Олимпиев Владимир Георгиевич — Грозненски локомотивни депо электровоза машинист, къахьегама ветеран, къоначар хьехамча, дог ціена саг. Къахьега из волавеннав 35 шу хьалха. Эггара бехктохкаме гІулакх да цунна тІалаттар — пассажираш діа-хьа кхувлар.

Дукха общественни декхараш кхоачашду Олимпиева. Царех массанех дика лоарХІаву ветеран.

СУРТА ТІА: машинист В. Г. Олимпиев.

С. ХУГАЕВА сурт.

УНАХЦІЕНО ЛОРАЯР—КЕРДАЧА БОАРАМГА

ЛоархІаме декхараш да перестройкас советски унахцІеноика хьалхашка оттадьараш. Из дикагІча кердагІча боарам тІа яккха еза, лазарий профилактика, ноанали берали лорадара эффективни служба хьае еза, чІоагІа дикагІа медицински новкъостал де деза бахача наха. Дукхха дукхагІа хьае лерхІ молхай препараташ, вай ханара техникеи оборудовании.

Уж еррига проблемаш лорий Ерригсоюзни съезда делегатний теркама юкъмоттиге латт.

Казахски ССР унахцІено лораяра министра **Т. А. Измухамбетова** КПСС ЦК апрельски (1985 ш.) Пленумал хьалхара шераш унахцІено лораечарча кризиса хьалхара шераш дар, аьлар. СССР унахцІено лораяра Министерства кулгалхоша деча гІулакхаша хІанзарчоа юха. Мара эзаяц ,негативни процессаш, хІана аьлча дукхача даькъе, новкъа хете а, кердача діадехараша діатІанийсъе гІерт вай къаьнара система. Цу тІара даьлнадац Казахстана унахцІено лораелга а. Этта хьал тоадара диниза дардоацар дика доашхаш дийцар министра.

Экстремальни режиме болх беш, скори помоща служба ше а хІанз из гІо эшаш я, аьнна белгалдьакхар Москван скори помоща станце ЙоккхагІйолча лоро **О. Ю. Беспаловас.** Материальни ледара кийчъяь хилар, молхкин инструментийн кхоачам ца хилар, медицински болхлоша дукха сахьаташ болх бу цу гІулакха лаьрхІа йоаца автотранспорт, бувзама тешаме средташ ца хилар — из дерриг а Іатк бахача наха сихха гІулакх дара.

Дувца дезаш а дац, аьлар съезда трибуна тІара Киевски дега-пхаьний хирурге Іилма-тохкама института директорка **Н. М. Амосова,** доклада тІа йийца миллиардаш, бакъдар аьлча, вайна новкъа хургьяц. ХІаьта хьадувла цІена дари дергда вай цкъаьнано лораелга эргадоаккхача хІара лоро лоаца дакъа метаоттадерг ца хилара, укх тІехьарча ткъаь шера — ткъаь итт шера хадданза вайна чІоагІа новкъа хинна милосерде дефицити квалификаце дефицити діа ца доаккхаргхилара. Ораторо дийцар, цунна хетачогІа, медикий къахьегама эффективность лакхъяра долча кертерча дешех.

* * *

18 октябре съездо діахо болх бир съездий Кремлевски Двореце. Гулбеннараша тІоараш тохарца тІаийцар новкъостий **А. П. Бирюковай А. В. Власови.**

Зале йийкар «Мир» яхача Іилма - тохкама орбитални комплексе болх беча советски космонавтий моаршал дайташ йола фонограмма. Экипажа цІерагІа делегаташка моаршал делар лоро-тохкамхочо Валерий Поляков. Космонавташта цар белгалъяь полета программа кхоачашъяри толаме наьна лаьтта уж кхачари ловш делегаташа ловца баькхар.

Вай укх съезде гулденнад діаяхача хана эхь а долаш вай ца ювцаш юташ хинна унахцІено лораяра проблемаш духхьала ювца, аьлар Туркменски ССР Ашхабадски городской клинически больница лоро **В. П. Филевас.** Тхона къаьстта къувлаш да республике этта эпидимиологически хьал. инфекционни лазараш дукха хилар.

Республике цІенхаштгара проблема я ядохимикаташи минерални удобренеши ехкаш хилар, уж хий дуллача лаьтта тІехдухха хилар.

Бахача наьна унахцІено мехха эггара дезагІдола рузкъеи низи ба, аьлар Вильнюсски паччахьалкхен университета кафедра заведующе **А.-И. М. Марцинкявичюса.** Цунна хетачогІа, саг масе а оагІорахьа унахцІена хилара — профилактикана, дарба дара, унахошта реабилитаци яра, инвалидий йоакхо яра, курортно - санаторни дарба дара бехктохкаме хила йоагІа цкъа ведомство. УнахцІено лораяра реформа е, унахцІено лораярен социальни Іалашони министерстваш, курортни управлени вІашагІтохуа еза, аьлар оратора. Еррига ведомственни медицински учрежденеш а ишгта карахила еза СССР унахцІено лораяра Министерства.

Ноанали берали лорадара дешаш къаьстта теркалде дезаш хиларах дийцар Киргизски ССР Ошски областа Куршатски больница лоро **И. Ахматовас.** Республике бахача нахах 60 процент юрта бахара белгало я бераш дукха хилар. Бакъда штатни нормативаш оттаяр бахьан долаш акушера - гинеколога, педиатра бераш кІезига долча регионашкарчул кхозза дукхагІа болх бе беза.

Доал дара демократизаци яро, боахам лелабара кердача хьалашка довларо вай овттадир балха керда формаш лаха, аьнна белгалдьакхар медицински болхлой профсоюза ЦК председателя **Л. И. Новака.** Царех цаІ я бригадни форма. Цо йиш хулийг медицински персонала къахьегама интенсификаци е, сагІший бола бехктохкам лахьбе, юххера а медицински гІулакх делга тоаде. Новкъа хете а, ше пайдане йолга діахайта ишта йола прогрессивни форма шорттига юкъейоалаю.

Берий унахцІено — из да обещество тоаелга цунгара діайолае езилга, аьлар СССР халкъа образоване Пачхахьалкхен комитета председателя **Г. А. Ягодина.** Юххьанцарча школера кхаь даькъах ши дакъа берий дегІа форма телхе, юкъера школа чакхйоакхкаш ахаш бераш бІарга са телхе. 30—40 процент дараш дега-пхаьний система телхе. 20—30 процент нервно-психически лазар долаш хул.

Цун бахьанаш кІезига дац, бакъда нарех керттера дар да бераШта сов дукха дешар хьехилга. Дешар хьехилга тоадаро, тІаккха бераШта хала дола дешар кІезигдаро а йиш хулийтаргья хьехархошка берий психологи кІоаргІа йовза, дешархошца творчески, уйла еш гІулакх леладе.

Киевски нейрохирурге НИИ директора **А. П. Ромоданова,** аьлар хІанз медицинана йоккхий ассигнованеш хьожаяьй, бакъда рационални уж діаяхийта хала хургда — хиланза яргйоаца оборудовани, техника яц. СССР Лакхехьарча Совета Плановобюджетни комиссе эггара хьалхарча заседане вай съезда цІерагІа унахцІено лораяра эша товараш арахецилга промышленни предприятешта а халкъа эша товараш арахецар санна пайдане хургда аьнна дош оттаде безам ба са.

ВІалла кхоачам боацаш хьаю медицински техника, аьлар СССР приборашца, автомобилизацеи доал дара системаи средстваш еча министра **М. С. Шкабардняс.** Бакъда, укх тІехьарча хана гІулакх тоадала доладеннад: производствана модернизаци яра, тишъенна продукци діаякккхара лаьрххІа йола программаш оттаяьй; юкъейоалаяьй 160 гаргга приборашци оборудовании, 60 совгІа цІи йола медицински инструмент.

Е. И. Чазова доклада тІа. хала хете а, цхьа дош дац курортни гІулакхах лаьца, мехка шерра курортни сеть йоацаш, цига болх беш дукха эзараш лораш боацаш санна, аьлар Ялтерча «Форос» яхача санаторе лоро **Е. А. Желудковске.** Цо укх тайпара цифра йоалайир: аьхки путевкаш йоацаш шоаш хьабаьхке Крыме салоІаш миллион гаргга нах хул, хІаьта путевкаш йолаш баьхке — 179 эзар саг. Медикаш геттара халача хьале болх беш хул. Республика унахцІено лораяра министерствас ду гІулакхаш кхоачамболаш дац: тхона езаш алхха ставкаш, тхона эш салаІа малх хьекача Крыме баьхкача наьха унахцІено тоаергйола нах, аьлар къамаьл даьчо.

Дукха ха йоаццаш Ташкенте хьалхара слет хиннача медикашкара — интернационалисташкара моаршал делар съезда делегаташка окружной госпиталя начальника **Ю. В. Немытина.**

Доазол дехьарча делегацей кулгалхой цІерагІа съезде дакъалоацарашка моаршал делар Чешски Социалистически Республика унахцІено лораярен социальни гІулакхийн министра Я. Прокопеца.

* * *

Советски унахцІено лораелга кердача динагІча боарам тІа даккхар — деррига чахьа. паччахьалкхен гІулакх да, хІана аьлча саг могаш хиларал боккхагІа мах болаш хІама дац. Из уйла къаьгга хьахьокхаш дар 19 октябре Москве съездий Кремлевски Дворецеи шийй болх чакхбаькхача лорий Ерригсоюзни съезде дакъа лоацаш хинараша даь къамаьлаш.

Кхоалагіча дийнахьа съездо бьча балха юкъе дакъа лаьцар КПСС ЦК Политбюро члена, КПСС ЦК секретара **Н. Н. Слюнькова,** КПСС ЦК Политбюро членалла кандидата, СССР Министрий Совета Председателя заместителя **А. П. Бирюковас.**

(ТАСС).

ЭРГАЛОНАШ

ДІадахача шерашка цкъа мо дуккхаза критика еш яздир тха газето Назранерча автотранспортни предприяте балхах. Дукха кхоачамбоацараш дар укхаза, нийслора зуламе хІамаш а. Ишгта діаходаха йиш йоацача кхабдар гІулакх. Мехка шерра діаяржаш йоагІа перестройка процессаш. Хьокхаелар уж АТП балхах а. Укхаза цкъацца организационни хувцамаш хилар. Предприятена кулгалде коллективо ше хержар І. Ужахов. Къайле яц, цхьа бараш шеко йолаш бар цунна болх тоабе могаргхиларах. Цхьабакъда, укх тІехьарча хана цу тайпара уйлаш чІоагІа лаьгІьенна. Дукха эргалонаш хинна а хиннаш, хІанз хулаш а латт автотранспортни предприяте. Цох дувцаш я ер материал.

Эггара хьалха тха къамаьл хилар автобуса водительца Х. Точиевца.

— Тха предприяте докхий хувцамаш хиннад укх тІехьарча хана, — аьлар цо. — Из ишгта нийсденнад къахьегамхошта дика хьалаш хьадар бахьан долаш. Цул совгІа, наьха балхацара безам а совбаьннаб.

Итт шера «КамАЗа» тІа болх беш волча С. Костоева а дийцар шийна цу хьакъехьа хетачох лаьца:

— Тхона къаьстта хала дар хьалха машинашта ремонт е, хІана аьлча «КамАЗаш» тоаяра эша база ледара-яр. Из де моттиг а яцар. ХІанз шоана гучча бесса, машинаш тоаяра лаьрхІа керда технически зона хьаяьй тха предприяте коа. Тха массане а деташ. гІоздоахаш хІама да алапеш лакхдалар а къахьегама овсарле айялар а. Сона хетачогІа, АТП керда директор харжарца ювзаенна я уж эргалонаш.

Ишгта хоза дешаш аьлар шоай предприятех Къахьегама ЦІеча Байракха орден лелаеча Джандитов Белана. Цо укхаза болх бу ткъаь итт шу совгІа ха я.

— Вай парте ма яххара. перестройка массанахьа гІолла чакхъяла езаш я, — аьлар цо. — Балхаца хьаІайна хинна шира оамалаш дІа ца яьхача яргьяц. Хулаш латта хувцамаш массарел чІоагІагІа хоалуш да наьха оамалашка, цар гІулакхашка. ТІа-тІа болх тоабеш йоагІа тха барттайна коллектив.

Цу къамаьлашка ладийгІача, безам эттар тха АТП хинна эргалонаш малагІаш я хьажа. Эггара хьалха белгалдакхха безам ба предприяте ков докъонца йолча гІишлон площадкана тара хилар. БІарг мел лекхача кхехкаш дар балхаш. Цхьа объект — легковой автомобилаш тоаяра лаьрхІа технически зона. Из хьалъяь йоалаш латт. Цхьан ханна, итт машина діаоттае йиш йолаш йоккха хургья из.

Ишгта хьалъеш я вулканизаце цех. Укхаза чархашта монтаж а демонтаж а еш моттигаш хургья.

Ишгта кастта болх бе йолалургья бытовой корпус. Цу чу хургья кхалнаьха гигиена а салаІара а лаьрхІа кабинеташ, лувча а барзкъаш хувца а моттигаш, сауна, кхыяраш. Уж еррига объекташ Іай йийха хургья. Цу гІулакха керда теплотрасса юллаш я укхаза. Плане да столови, контора хьалъяь йистеякхар.

— МоллагІча организаце санна кхоачамбоацараш а да тха предприяте, — йоахар укхазарча кулгалхошеи болхлошеи. — ЧІоагІа эшаш я слесарни инструменташ, тайптайпара сатхалаш. Оборудовани тишъенна я. Цо юхатетт болх, дукха новкъарленаш ю.

Ишгта къайлакхахьац водителаша шоай предприяте эггара чоалхане йола проблема.

ХьагучогІа, дуккхача шерашка шийх лета хиннача «лазарех» ерзаш йоагІа предприяти.

А. САЙРАЛИЕВА,
У. САЙРАЛИЕВ.

Яхьа дневник

ШИ ГІУЛАКХ ДУ

* * *

ХІанз а чуэцанза дукха Іажаш ба Урус-Мартановски района Мичурина цІерагІча совхоза бешамашка. ХІаьта а сом діабалара план кхоачашъяргга діагІертаб цу боахама къахьегамхой. План 6200 тони йолаш, 5500 тонн гаргга продукци ехкай пар паччахьалкхенга.

Дикка тІехкхоачашдаьд шоай дехараш А. Батукаев, А. Бибулатов, Ш. Алдамов керте латтача подрялни бригадаша а. Шоай продукци пар діакхухьийт Нохч - ГІалгІайчен столице, республика городашкен юрташкеи, хІаьта ишгта Кемеровски областе. А. Бибулатова, С. Курсаева, Х. Джамбетова кулгалду коллективаш XII пятилетка дІъ шера планех хІанзле лоархІаяьй.

Дикадар па аьлча, кхы фу аргда Х. Дудагов керте латтача комсомольско - кагирхой бригадах. КПСС XXVII съезда цІи лелаю цо. Цун хьокхам. — план 561 тонн йолаш, 740 тонн. Іажаши кхыбола сомн гулбеча шоай нормаш 170—200 процент кхоачашъеш къахьегаш ба укхаза комсомолкаш С. Хамзатова, А. Бахаева, А. Амерханова, йижарий Дудуговгlар Авманун Аймани.

Іажел совгІа цу бригада доакъашхоша 32 гектар шекара свеклаш а лелаю. ХІанзле парех чунйца яьннай 10 гектар. Юкъера лаьрхІача парех хІаране тІара 350 центнер «мерза овлаш» доал, план 235 центнер йолаш. ХІаьта гектарниаша Н. Хамзамовас, Я. Джамалаевас, Р. Багаповас, А. Тутаевас, Х. Ахъядовас чунйца хьувкъам 400 центнерал совгІа ба.

— Тхаяр а сомий бешамаш лелаю коллектив я, — аьлар № 8 йолча бригада кулгалхочо Джамбетов ХІарона. — Дале а, оаха хІаране тІара 225 центнер хьувкъам чуэца а дош деннад. ХІаьта чуэцар 350 центнерал лохагІа хилац.

Къулбасеца Кавказа машиннаькъа управленена чуйоагІача итт организацена юкъе финансови хьокхамех массарел тІехьа я Грозненски отделени. Духхьал цхьан кхоалагІча кварталагІа 1621,5 эзар сом совгІа зе дъъд цо пачхахьалкхенна а ший экономикана а. Ва ишгта бІаьхий ба-те грозненски машиннаькъахой? — яха хаттар отт хьалхашка.

Тамаш я-кх из ишгта дале... Отделене коллективе болх беча нахага хаьттача гучадоал бокъонца дола сурт. Іалаьмате во да укхазарча болхлой къахьегама хьалаш, эсала лел нах фусамашцеи кхачанцеи Іалашбара гІулакх. Кхоачамбоацараш хІара дийнахьа дукхагІа хинна мара, кІезиглуш дац. Ший тайпара дехьеи - сехьеи вала хала дола го хьахул цох. Къахьегама хьалаш ледара да — наха талмасстта къахьег — керда цІенош хьалдар рузкъа таац.

Хьадоаладергда вай Грозненски машиннаькъа отделене цхьадола хьокхамаш: мовхьаш тІадоттара балхаш бархІ эзар сома, мовхьаш Іодоассадара балхаш — 5,2 эзар сома кІезигагІа даьд укхаза. Эксплуатационни тонна - километрех хинна зе 753,3 эзар сома маьха да. Локомотива къахьегама овсарле хила йоагІачул 11 процент, вагона оборот 29 процент лохагІа я.

Шоана гучча бесса, шаккхе кога астагІа лелх отделене экономика. Цудухьа ди тІехьа йоккхагІа хинна мара, кІезилац квартираш, жшарий, берий бешамашкарча моттигашка хьежарий аргІаш, гектара діаьхлу нах чубахача фусамашта ремонт елга.

Массехана хиннадац Грозненски машиннаькъа отделене цу тайпара хьал. Хийла социалистически яхье хьалхалатташ хьаенай цун йоккха интернациональни коллектив.

Долче, йицъялийта йиш яц традицеш. а 54 гектар шекара свеклаш лелае а царех

Оарц дала!

Транспорт тоъац

Хьалха газето хоам бьчча тайпара, шекара свеклай боаккха хьувкъам кхебаьб наьсархоша. Назранерча машиннаькъа станцерча приемни пункта хьатта тІанк аьнна хьалйизай мерзача овлех. ДІачуэца моттиг тоъац яхаш сагота хьувз пункта болхлой. Дуккха ха йов кхашкара из мухь бахьаш хьальхкача автомашинай а из дІачуэца моттиг ца хилорах.

Хургйий моттиг а пагрІато а, нагахьа санна кхашкара йоагІаше а конвейерах вагонашчу аха езаш йола свеклаш хьатта тІа Іойоассаеш хилча? Нагахьа доаккхе а цхьа-ши ди мара даккха йиш йолаш яц свекла цу пункте, законага диллача. ХІаьта цо кІираш доах, бокъонца мІаьдъяллалца дІа ца хьош.

Хьалха леладаь тІуралг да свекловодашца леладер, вагонаш тоъац, яхаш. Хийца эзар совгІа тонн свекла дІачутела йиш йолаш ба наьсархой цу приемни пункте хІаденна. ХІаьта а пункто дІа ца эцарах, 100 совгІа тонн мара дІайолалац.

Цудухьа свеклай гувнаш довацаш моттиг яц кхашка а совхозий хьатташка а. Тхо хиннача дийнахьа совхоз-техникума центральни хьатта а хьаяха йолаелар свеклаех етта машинаш.

Ишгта хьаІайча 2000 — 2500 тонн латт «Назрановский», «40 лет Октября» яхача совхозашка а. Ден-бус 7 — 8 вагон мара лац Грозненрча машиннаькъа отделенес наьсархошта.

Беррига бехк цар хинна а Іац. Республика шекар доаккхача завода кулгалхой а хьажа дехарийла ба цу гІулакхага.

М. КАРАЕВ.

Н. я. И. А. Александрованеи Г. П. Волобуевнеи «Нохч-ГІалгІай АССР Іилман техникан заслуженни деятель» яха Сийлен цІи яларах дола

НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА

У К А З

Іилман техникан даькъе дика гІулакхаш карагІдалорах «Нохч-ГІалгІай АССР Іилман техникан Заслуженни деятель» яха цІи лойла:

Александрова Ирина Львовнайна — Мехкдаьтта Іилма - тохкама института мехкдаьтта химически процессаш цІалитни катализораш хьаяра технологе лабораторе заведующена.

Волобуев Геннадий Павловича — «СевКавНИПИнефть» яхача института гидрогеологеи Іалам лорадареи лаборатореа заведующена.

Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель Х. БОКОВ.

Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь С. КОЖУХОВСКИЙ.

г. Грозный.
1988 шера 11 октябрь.

Нов. Н. М. Чижа Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума Сийлен грамота яларах дола

НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА

У К А З

Дуккхача шерашка партийни органашка беркате болх барах Нохч-ГІалгІай Автономни Советски Социалистически Республика Лакхехьарча Совета Президиума Сийлен грамота лойла **Чиж** Николай Михайловича — КПСС Нохч-ГІалгІай обкома партийни тІахьожама комиссе председателла.

Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель Х. БОКОВ.

Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь С. КОЖУХОВСКИЙ.

г. Грозный.
1988 шера 19 октябрь.

Іан деношхьатІакхачалехьа

ХьатІадоагІа Іа шоашца «Имерза» хурдоацалга ховш ба Наьсаерча совхозий хьайбаш леладераш. Къаьстта кайоал цар шоай керттера дехкар кхоачашдеча — доакъар Іалашдеча. Хьалха дІанхача шерашка ухх ханна моллагІча ферме хьо дІавахача, гуш цхьа сурт дар: тІера Іаьрж а, дале, миско латта массехк аьла холинг, чан токхораш.

— Іай фу дергда оаш— аьнна дьча хаттара луш дола жоп кийча хулар фермай заведующей:

— Паччахьалкхеюо концентрагаш лургъя, ча лоалахаша лургда.

ХІанз кхыча тайпара да укхазарча фермашкара сурт. Доахан чулатта йоккхий корпусаш, базаш бІаргайятац ковнаш дизза латтача доккхийча, лакхача аьлен чанеи аргІаша. Сенажах, силосах йиза, теІа йоахк траншеяш. Дега тоам хул хьайбаша диза Іа доакхаргдолаш. ХІанз, гуйра юкъе кхаьчача а сацац фермашка хьауха доакъарах етта машинаш. Аьрда гІад. доакъара ябанхаш, бураКаш дІанхухьаш латт цига.

ХІанз центнерашца, тоннашца дистац укхаза доакъар. Кормоединицашца дуст, цун белокий хьоаналга хьажжа. Хьалха специалисташ мара кхетацар цу дешаех. ХІанз хІара доярКана хов ший Іатта цу тайпара масса «единица» эш хІара денна, хІара бетта, хьаштдале — шера а. Шера йоагІача планал совгІа уж «единицаш» Іоаяь дукха ха я. «Масала, «Экажевский» совхозе 33-нега кхаьча яла йоахк уж, планах 21 мара ца йоагІача.

Ишгта доакъарца Іалашъю шоай фермаш «Назрановский», «Маяк» яхача совхозаша, совхоз - техникумо. Цхьан юкъа тІехьайса хинна «40 лет Октября» яха совхоз а тохаеннай доакъар дукхагІа Іалашдара.

Лоацца аьлча, доакъарга диллача во хьал хургдац совхозий хьайбашка. ХІаьта а артІаш дукхагІа, траншеяш — йизагІа хиннаяр аьнна чакхдаргдац гІулакх, нагахьа санна базашка шийла а хуле, хьаьшка дуллаш дола доакъар кийчдаь ца хуле.

Цу хьакъехьа цхьаь паІ ферма яц районе 100 процент Іанга кийчо яьй ала йиш йолаш. ДоагІача тайпара кор-ниІ чІоагІдаь, йилла, езача шифера лист йилла, ков цІендаь, лостамбаь паІ база яц. Сенга хьежаш гІа ховш дац совхозий гІишлон участкашкара цу гІулакха оарцагІбала безаш бола болхлой.

Дуккхача моттигашка хІанз а «култаш діакхачанза» я доакъар кийчду цехаш а. Къаьстта вочаа хьале я «40 лет Октября» яхача совхоза Долакха - Юртарча отделенерча хьайбай боахама комплексера доакъар кийчду цех. Цаккха а хиннаяц из лерттІа болх беш. Укх шера бой а тамаш я.

Ма дарра аьлча, Іан шелал хьатІаотталехьа фермай коашка - карташка де дезаш дукха балхаш да.

М. МАГОМЕДОВ,
М. МИКАИЛОВ.

Парторганизацешка—отчеташи хоржамаши

Партийни влияни—таханарча деккарашка хьежжа

Перестройка йолаелчахьа парторганизаце кулгалларца дикка керда эргалонаш, хувцамаш хиннад Назрановски районерча «Назраньгропромхимия» яхача объединене коллектива вахаре. Из гуш дар укх деношкъ ухаза хиннача отчетно-хоржама собране доклад яьча парторганизаце секретара М. Оздоевас хьахьекхача коллектива социально-экономически суртах а, хIаьта пренех къамаьл даьча коммунисташа дийцачох а.

Отчетни юкъа кхоачаш цаеш технико - экономически, производственни хьокхамех цхьаь цхьа пункт йисаяц укхаза, ца хаддаш хьалхале лелаю объединенес ший профилех йолча республика, хIаьта иштта берригача механизаторашца предприятешта юкъе а. Из хьахьокхаш, цунна тешал деш дукха паччахьалкхен совгIаташ да укхаза.

Лакхача производственни боараме чакхдоаккхаш латт агрохимикаша ер шу а. Совхозашта гIулакх дара 9 бетта план 102,7 процент кхоачашъяьй. Бахача наха эшар кхоачашдеча балхий боарам а хIара шера эйлуш боагIа. Маьхага диллача хIанз из айбеннаб 1 млн. 28 эзар сомага кхаччалца. ХIаьта укх шера йоагIа ерриг шоай планаш (лальташ хьаьндар, техникаца совхозашта гIо дар, кхыдола гIулакхаш дар) цхьа бутт хьалха кхоачашъе а лерхI коллектива.

Автотранспорта подразделене коллективо ший 9 бетта план кхоачашъяьй 104 процент.

Социально - бытовой гIулаккхашта а дукхагIа теркам тIабохийт укхаза укх тIехьарча шерашка. Коа хьалъяьй 660 эзар сом мах болз бIарча производственно-техничесни база, тоаеш латт механизатораша болх бу моттигаш.

Къаьстта белгалдаькхар собране доалдара кердача экономически формаша нах дикка эргабаьхалга, балхацара цар безам лакхбенналга. ХьалхагIа ца хаддаш автотранспорт, техника ехаш хулар агрохимикаш шоай цу хана хиннача «даьгара» — «Чечено - Ингушсельхозхимегара». Бакъда, укх тIехьарча шин-кхаь шера цхьаь цаI бульдозер, трактор, автомашина йихаяц, е ахча денна кхычахьара хьайица а яц. Цул совгIа, дIадахача шера шоай баланса тIара дIа а яьккха 9 трактор, 19 автомашина ехкай цар кхыча предприятешка, организацешка. Цхьан хана совлен хьайиъь уж, эшаш хиланзар подряд юкъеяьлча. ХIанз ховчо а цаховчо а кулгаш детташ йохаяц техника, эшача а ца эшача а дIа-хьа лехкац. Ехар а сихха тоаю.

Иштта шоай рузкъан кхомбе Iомабеш латт перестройка нах, йоахар собране къамаьл даьраша.

Партийни балха тIа а эргалонаш хулаш йоагIа. Коммунисташ шоай балхаца, вахарца - леларца дикагIа хьокхам бала тIерг шоашта уллув болх бераш та. Цу хьакъехьа къаьстта дика могавеш вийцар собране объединене агроном Газдиев Мусса. ЦIакхха а кабинете вагIац из, керттера агроном ва со, яхаш, кхаьхаташ а яздеш. Кхашка механизаторашта юкъе дIахьу цо еррига ший балха ха. Кхаш хьаьндеча отряда кулгалде а саг хьожавайтанзар цо. Ше кхоачашду из декхар.

ХIаьта а массаволча коммуниста кхетамах хьокхабеннабац перестройка керда мух хIанз а. Цу процессе шоай моттигаш малагIаш я ца ховш бола коммунисташ а ба вайна юкъе, йоахар къамаьл даьраша. Цу хьакъехьа къаьстта воча оагIорахьа йийцар коммуниста К. Арчакова кулгалдеш йола подразделени — автогараж. Цхьаккха къахьегама дисциплина яц цига. Шофераша шоай гIулакхаш кхоачашдеш «аьрдехьа» рейсаш еш а транспорт хехкаш а дукха моттигаш нийслу, припискаш а нийслу. Отчетни юкъа объединене администраце цу гаражера 17 шофер тайп-тайпарча бехктокхаме эзар уж гIулакхаш бахьан долаш, царех ялх балхара дIа а воаккхаш. ХIанз а тоаденна, эргадаьнна дукха хIама дац. КIезига къахьег, шийна дукха хало яц гаража заведующе К. Арчакова цигара дисциплина тоаяра, яхаш дувцар собране. Цуморча кулгалхоехкоммунистех кIезига бехк боаккхаш хиннай партортанизаци а цун секретарь а.

Мела хиннаț парторганизаци коммунисташта енна партийни поручене ниша кхоачашъю хьажара даькъе а. Вешта, доклада тIа а хьоадьдацар из дошм. Цхьа дош аьнна дацар политинформаторех, агитаторех, коллективерча кхыча идеологически болхлоех лаьца а. Холуш бац коллективе гойтара агитаце, пенгазета, массови балха кхыча средтвай лоархIам а.

Партийни балха юстара йисай общественни организацеш а. ВIашагIйолланза я объединене комсомольски организаци, боагIгIача тайпара бац ший болх профкомо а.

Лоацца аьлча, дIахо йодача хана партийни болх тозбара, эргабаккхара накъаяллал критика а самокритика а йолаш чакхъяьлар агрохимикий отчетно - хоржама йийлла собрани. Парте боацараша а аьлар шоашта хетар.

Керда хержача секретара К. Арчакова низ кхоачарга, аьнна хет, цу собране дийца кхочамбоацараш юстарда хара коммунисташ оарцагIбаха. Айянза яргьяц коллективе партийни влияни. Таханарча декхарашца ювзаенна хила еза из.

Н. СМИРНОВ,
Назрановски района «Ленина нижъ» яхача газета бехктокхаме секретарь.

ЭНЕРГЕТИКИЙ ТОЛАМАШ

ГаргагIертад Сийлахь - боккхача Октября 71 шу дизара цIей. Толамашца накъайолх цунна вай республикера дуккха а къахьегама коллективаш.

Укх деношка НохчГIалгIайчен энергосистема предприятешта юкъе яьржача социалистически яхьа кхоалагIча квартала итогаш йир. ИIовхалаэлектроцентралей коллективаштa юкъе хьалхара моттиг яьккхар ТЭЦ-2 къахьегамхоша. Из толам баккха царна новкъостал дир берригача болхлоша, инженернотехнически болхлоша, кулгалхоша хьинар ца кходеш шоай декхараш кхоачашдар бахьан долаш.

Эггара лакхагIа хьокхамаш долаш къахьег турбина машинист Вансович Рансас, воккхагIволча машиниста Сусаев Анатоле, электромонтера Фоменко Владимира, прибористаша Степанченко Юре, Кузнецов Виктора, мастера Волосатый Николая, кхычар.

Х. СУРУДЖАНЦ.

Нийса гIа

ЦхьайтталагIа пятилетка чакхйоалача шера Урус-Мартановски района «Солнечный», «Гойтинский» яха совхозаш вIашагIтохарах дола дош эттар. Из дара массехк бахьан дар. Царех керттердар уж ши боахам цхьан юрта хилар дацар, цар экономика дегIаяр тайп-тайпарча лагIаш тIа хилар дар. Нагахьа санна «Гойтинский» совхозо 1985 шера 605 эзар сома зе дав дале паччахьалкхенна, солнечненцаша 600 эзар пайда баьбар.

Бе-бе лостамаш долаш бар уж ши боахам. «Солнечный» совхоза къахьегамхоша дукхагIча дайкъе теркам тIабохийтар духхьал сомн баьцадаараши кхедара, хIаьта гойтинций керттера декхар хьайбаш леладелга дар.

Совхозаш вIашагIтеха, цхьа боахам хьабир 1986 шу долалуш. Пайда беш йолча «Солнечный» совхоза цIи тиллар цох, хIаьта цун кулгалхо Дедаев ИбрахIим Магомедович керда хьахиннача боахама директор хьожавир. Цох хьахиннар — кулгалдара аппаратацара нийса ах нах кхыча балхашка дIахьожабе таро хилар.

— Ала йиш яц из гIа аз дог рьяьа долаш баьккхаб аьнна, — йоах И. Дедаева. — Ховрга сона тхоашта хьатIалур паччахьалкхенна дIанм зе деш, доккха декхар хьаьрча боахам болга. Хьалха духхьал сомн баьцадаарахкедеш хинна тха совхоз, хIанз хьайбаш, ялатеи доакъареи культураш лелае езаш бар. Шозза дуккхагIа хилар даьтташ — 7274 гектар.

И. Дедаев юххьанца шеко йолаш хиннавале а, 1986 шера итогаша хьахьекхар ши совхоз вIашагIтохар боагIаш баькхка гIа болга. Цу шера «Солнечный» совхозо 1300 эзар сом цIена пайда белар. Къаьстта гIадвугаш дар хьайбай боахам рентабельни хинна дIаоттар. Планаш кхоачашйир ялаташ леладечар, доакъар Iалашдечар, сомн баьцадаараш кхедечар а.

Кхы вогIа къахьеганзар совхоза коллективо дIадахача шера а. Миллион сом совгIа цIена пайда беш чакхдаькхар цо из, шийталагIча пятилетка планаш йизза кхоачашъяра тешшаме лард еллар. Юха а къахьегама толамаш даьхаршта юкъе бар хьайбаш леладераш.

— Цхьадолча боахамий кулгалхой говза Iемаб, — йоах И. Дедаева. — Бахача нахагара шури дулхи хьа а йидеш, паччахьалкхенна дIачутел цар. Цу наькъаца планаш кхоачашъю. Хьакхий даьтта хьакхий маьчена хьекхад яхар санна хIама хул цох. Паччахьалкхенга кхаьча продукци тинкашка йохна дIачулу. Из эцараш баха нах ба. Пайда боацаш кхеста йолалу чарх. Цох хьахулар — хьацар ца доаккхаш «хьалхалаттарий» мугIарашка дIаовтт цхьабараш. Царна я премеш а, грамоташ а, сий а. Оаха из никъ тIаэцанзар. План кхоачашъяра оаха паччахьалкхенна дIачуденнар тхоай хьакъ да. Бахача нахагара хьанйца цхьа килограмм дулх, цхьа литр шура плана юкъеяхийтаяц оаха. Е дIахо йодача хана из де лаьрхIа а дац.

«Солнечный» совхозе 1900 гаргга бежан да, царех пхи бIаь гаргга бетта етт а болаш. Уж ялх звенона чубогIача наха болгга. Цу шера «Солнечный» совхозе цIена пайда белар. Къаьстта гIадвугаш дар хьайбаш леладеш да. ХьалгIача звенон керте латт Исакова Аьсет. Цунца цхьана къахьегаш ба цун нана Хеда, йижарий Тоитан Иисийтан. ХIараяр ткъаь итт Iаттага хьож. ЦаI цамогаш хинна е гIулакх ийккха тIераяьлча, вожаш цун группага бIарг локхаш хул. ХIаьта нанаси цун мехкарашеи мишта къахьег хьажара ер масал кхоачамболлаш хет сона: карарча шера хьалхарча ийс бетта хIара кхоабача Iаттагара 2264 килограмм шура яьккхай цар, шера план ши эзар килограмм мара йоацача.

— «Гойтинский» совхозе цу тайпара хьокхамаш гIанахьа хьокхаш а дайнадацар, — йоах керттерча экономиста Х. Абубакаровас. — Духхьал цу цхьан звенос заводе укх шера дIаяхийтай 256,3 тонн шура.

Шера декхарех лоархIабаьб Даудова Яхеи Дакаева Маремн керте латтача звеной дояркаш. Хьалхарчар чакхъяьннача кхаь кварталагIа хIара кхоабача Iаттагара яьккхай 2064 килограмм шура, шоллагIчар — 2087 килограмм.

— Уж кхо звено хила ма еззара вIашtIехьъяькхха я тха, — аьлар И. Дедаева.— Цига ма эшша доахан а доакъар а да. ХIанз хьахулаш йоагIаш мара яц вож кхо звено. Цар кулгалхой Виситова Айбант, Исаева Зура, Асхабова Зулай гарггарча хина хьалхалаттараша тIехьакхе а ма хулла дукхагIа паччахьалкхенга хьайбай продукци йохка а дага ба. Из дара дерригача хьалаш Iалаш а даьд, таронаш а хьа а йийллай оаха. ХIара звенона ше къаьстта «фусам» еннай, шерра юкъейоалаяьй механизаци, къоастадаьд социальни дешаш. Цудухьа болх дика дIа а бода.

Наьха безам тIагIоргболчча тайпара да хIанз дояркай, бежа Iуй алапеш. Масала, ИсаковгIар звенон доакъашхоша юкъера лаьрхIача 350 сом эц хIара бетта. «Гойтинский» совхозе нийдаьчул шозза дукхагIа. Иштта да кхыча звеношка а.

Бокхха теркам тIабохийт укхаза хьайбай продукцех дIадодар кIезигдара. Шурий центнерах 44 сом мара дIадодац ферме. планагIа долчул цхьа тума кIезигагIа. Моттигера хьайбаш леладераш дог тийша ба из цифра кхы а кIезигъе таронаш йолаш хиларах. Лоацца аьлча, соахна 182 эзар сома маьха цIена пайда бир совхоза хьайбай боахамо.

КарагIдаьнзчох саIехам бе лаьрхIа яц совхоза коллектив. ТIатеIIа доакъара база шеръеш йоал из. Масала, план 2100 тонн йолаш, укхаза кIоагашка еллай 3100 тонн сенаж, лийрхIачул 130 тонн дукхагIа бьца хьоар даькхад. Кхоачашъеш латт аьлах, доакъара свеклаех, силосах йола планаш. ХIанз а тIехь фермашта хьатIакхухьаш да моша доакъар.

— Цу дерригнешта тIагIолла дукха нах леткъ моттигерча партийнии советскии органашка, газета редакцешка, иштта кхычахьа а. Грозненски ГТС, Нохч-ГIалгIай бувзама управлене кулгалхой (начальник — нов. А. Хант, керттера инженер — нов. И. Молчанов) балха республике баха нах раьза бац.

ГТС-ра телефонни сооруженеш доал ца деш, саг ца хьожаш я. Текущи а капитальни а ремонта планаш кхоачашъяьяц, кхыметтел цу гIулакха хьахецаш дола ахча ца доагIача дIадохийт. Масала, ГТС гIишлошта капитальни ремонт ярга 1988 шера хьалхарча ах шера 209 эзар сом дIадахийта дезача 63 эзар сом мара дахийта дац.

Г. Грозне линейни кабель беха моттигаш дукха я, хIаьта из ший ханнахьа тоа а бац. Цул совгIа, уж кабелаш чухха кIоагаш дийлла латт. Лакхе гIолла йода телефонни коммуникацеш а я иштта, тIехьа яха йиш йоацаш, тоае езаш.

ГТС-а абонентни служба балха график наха аьттув болча тайпара оттаньяц. ДоагIача тайпара леладеш дац журналаш, карточкаш, кхыдола каьхаташ.

Наггахьа нийсденна Iац ца йоагIача телефонаш увтаеш, хьалха арIагIа латтараш тIехьа боахаш, тIемеи кхаьхьегамеи ветеранашта ший ханнахьа телефон чу ца юллаш йола моттигаш. Цунга хьежжа хадаш яц массайолча инстанцешка жалобаш. Масала, Иоанисиани цIерагIча улицагIа № 20 йолча цIеи 41-ча квартире яха нов. М. Туманова 1973 шера денз ца хаддаш, шера цкъа а шозза а ихай ГТС а ПТУС а телефон чуйилла, яхаш. ХIаьта цун массаза а тийннар цхьа жоп да; хIанз йиш яц. Цкъа санна ха а йийхкар цунна, хIаьта из дош кхоачашде дагаволаш цхьаккха хиланзар. Парте Нохч-ГIалгIай обкомен, КПСС ЦК-еи, Нохч-ГIалгIай Министрий Советен цо кхахьийтача жалобашта таханарча денга тIема инвалидаши ветеранаши телефонаш чуяхкара Iалашбанза ба.

Мишта кхоачашду наьха хьашташ

ХIАНА ЯЦ МЕХАНИЗАТОРИЙ ЙОАККХО?

Шекар массаза хьоаду — бага морзал увттаре вIалла шекар а дезацар. Дукха дувц из. Тоъал. Проблема хиннай цох. Бахьан а хов наха. Из цхьан юкъа этта хало йолга а хов. Цудухьа сатох наха, цхьацца Iалашо а лохаш.

Лоацца аьлча, хьалха хинна шекара пергIато яц хIанз. ХIаьта а малхбоала ха, малхбуза ха ца къовсаш кхашка хьувкъам чуэцаш воаллача ахархочо чаь пела мала шекар доацаш йисай район, аьлча-м саг тешаргвац.

Цу гIулакхах шекбувлаш, бохам хинна хьувз укх деношка нохкара мозий санна шоай хьувкъам чуэцара планаш кхоачашъе гIерташ боахха Наьсарерча «Экажевский» совхоза механизатораш а. Зийра аз: делкъийна хIама даъа гулбенна механизаторашца, шоашта хьалхашкара кад-Iаг дIаэццаше а поварагахьа бIарг лекха болабелар, чаь пела дала йицъеннайий-хьогI ер, аьлча санна. Йицъеннаяцар йоI.

— Эхь хет сона, Iочутесса аьта шекар, е шекара бIалг а боацаш царна хьалхашка чаь пелаш Iоувттаде, — аьлар сога цига кхай тIа дIа-хьа лелача кухнерча кхонача поваро.

Мала Iелургва из сурт бIаргадайча эгIаз ца водаш, дорх ца луш? Совхоза директоргара Я. Галаевгара денз кхачан продуктай склада заведующега Б. Итазовга кхачалца болча кулгалхошца, хIаьта дуккхача механизаторашца цу хьакъехьа къамаьл деш чакхваьлар со. Гучадаьлар уж цу гIулакха сатийна ца багIалга а цар из дош ца хаддаш района масштабе гIеттаделга а. ХIаьта а меттахьа йоалаш яц цу проблема «чарх», тIехь-тIехьа кIоарг а луш Iочуихе мара. Укх шера юххьанцаˌ нийслуш а дац цу совхозе-м из гIулакх. ХIара шера дувц (кхашка гота балхаш дIадоладелча денз гуйра кIоаргъяллаца дувцаш чакхдаьлар из шекари чаь буци дIадахача шера а. Укх шера а иштта дувцаш да).

— Районе хулача партийни пленумашка, активашка, райсовета сессешка аз айса къамаьл деча хана дуккхаза ийдаьд из дош, — аьлар совхоза партбюро секретара М. Тумгаева. — Сона-м сайна а кIордадаьд из сел дукха дийца. Хувцалуш, эргадоалаш хIама дац.

— Кхашка боахкача механизаторашца цу хьакъехьа къамаьл де тоам хеташ сона, — аьлар профкома председателя А. Ужахова. — Эггара хьалха цар хоаттар — чай да. Фу аргда аз царга, районера тхона из шекар а чаь буц а доагIача тайпара хьа ца луш хилча? Районе из деха хьо вахача хьогара новкъостал дIатIаэшаш санна хул кIаларбараша хьатIадувцар...

Хьожаргда вай «кIаларбараша» леладеча мисналга а. Вай вийца кхачан продуктай склада заведующи Итазов Берса — къаьна коммунист, къаьна механизатор ва. Дика йовз цунна ахархочун уйлаш, цун халонаш-аттонаш. Цудухьа кхычарел дукхагIа хул из продуктай проблема ювцаш района тайп-тайпарча органашка, инстанцешка. Цо дийцар укх тайпара истори.

РайПО, кхыча моттигашка со дIа мел вахача «дац-хац» яхандаь, бакъдий-те районе шекара хьакъехьа селла къел кхаьчалга, аьнна складе вахар со, йоахар Берсас. Ах склад йизза шекара галеш латтар.

— Из «нз» тIалатта галеш-м сен латт ховш да, — аьлар аз завскладага С. Торшхоевга, — тIакхха ераш фу деш латт шун?

— Из хац сона, аьлар завсклада.

ТIаккхха юха го баькхкар аз се хин-хиннача кабинеташка чуувтташ. ДухтIавалийтанзар со цхьаннахьа а.

Цул тIехьагIа халкъа тIахьожама райкома председатель А. Джандигов волча ваха хиннав Берс, из оарцагIвалар дог доахаш. «Нагахьа санна шун совхоза разнарядкагIа хьадийкъа шекар хьа ца луш даларе хьожаргвар со», — аьнна кулг тессад цо. «Разнарядка сай бе йоаллаш хилча-м со хьо волча воагIарг а вацар», — аьнна Берс аравьннав...

Цунга ладувгIа, из дош тахка а юххера бакъдар ала а декхарийла вар района керттера тIахьожамхо. Иштта атта ца дита мегар цо из гIулакх, нагахьа санна дийнахьа сарралца цу механизаторашца болх а беш, царца из шекар а доацаш чай мела дезаш ше валаре.

,Кхашка, бригадашка наха хIама дуъаш 6 кухни-столови я цу совхозе. БIаьсти гота балхаш доладелча цу столовешка хIама дуъаш юкъера лаьрхIача 150 саг хул. Дийнахьа цхьан сага чай малара мел шекар эш ховш йола норма а я — 50 грамм. ТIаккха укх 6 — 7 бетта «разнарядкагIа» цу совхоза дIаденнар 100 — 200 килограмм мара шекар дац.

Уж разнарядкаш уттаеча райисполкома планови отдела начальникаца М. Хидировца къамаьл хилар са. Цунга ладийгIача — хIанз шоаш шекар а доацаш мела чай шоашта хиларах а баркал ала дезаш бар механизатораш.

— Республика Министрий Совета а де хIама доацаш гIулакх да из, оаш ца дийцача бакъахьа а долаш, аьлар цо. — Оаха-м ишта а харцахьа-бакъахьа луш а кIезигадукха шекар лу цу совхоза.

Иштта теркал ду-кх района тайп-тайпарча службаша кхашка бохкарий хьашташ. Цар чуэцача хьувкъамий тонаш, центнераш дагаръе-м дика ховра цу вай бувцача тIахьожамхошта а плановикашта а...

М. ЗАНГИЕВ,
тха собкор.

МОСКВА. СССР АН юкъарча генетика института болхлой ялата бьцовгIай запасной белокий генаш Iомаеш ба. БьцовгIай молекулярни генетикан генни инженереи лабораторе злакий генаш хьаю, цар юххьанцара структура белгалъю, из хьакъоастаю. Цу балха маIан сенах латт аьлча, из латт цу привити йолча генай новкъосталца злакий клеткашка аминокислотни составагIа дикагIйолча белокашта биосинтез елга Iалашдарах. Злакови культурашка дикагIойла белок хулдйтилга кхоалагIа дакъа хьувкъам тIакхетара нийсса да.

Злакови культурашта хIана ду тохкамаш? Ду сага эша белок езткъеи итт процент злакий чотагIа кхоачашдеш доландаь.

Молекулярни генетикаи бьцовгIай генни инженереи лабораторе Iилмахошта гу шоашта хьалхашкъ латта, хIанзарчоа фантастически дале а, дехкараш: масала, сага организмачу бьцовгIашка гIолла молхай, гормональни препараташи ферменташи кхоачашъяра йола таро.

СССР АН юкъарча генетика генни инженерена йола институт СЭВ членаш долча мехкий керттера организаци я. Института болхлоша Iилман бувзамаш лоаттаду ГДР, ЧССР, Румыне. Полыша Iилмахошца, цхьана де лаьрхIа цхьадола балхаш белгал а даьд.

СУРТА ТIА: йоккхагIйола лаборант О. Е. Харькова, трансгенни бьцовгIа санна лаьрхIа тхьамкага гIолла кхычар генаш дIаялара модельни система мишта болх беш я хьожаш йоал.

А. МОРКОВКИНА сурт. (ТАСС фотохроника).

НГIАССР халкъа тIахьожама комитете

Города предприятешка, учрежденешка, конторашка, хIаьта иштта граждаий фусамашка телефонаш болх ца беш соцаш моттигаш дукха нийслу. Из дош дуккханешта Iаткъаш да, цун бахьан да телефонни станцей техникас лерттIа болх ца беш хилар, цунга хьежаш болча наха шоай декхар бехктокхаме а хеташ, кхоачаш ца деш хилар. Из дош техкад республика халкъа тIахьожама комитете.

ХIара шерагара-шерага а доалаш дIадодаш да телефонни бувзам вогIа болх беш хилара гIулакх. ЦхьаIйола точкаш тоа ца еш бетташ доах, иштта во болх беш я абонентни служба.

Квартирашка телефонаш йохкаш социальни нийсхо лелаяра бокхха теркам тIабахийта беза.

Цу дерригнешта тIагIолла дукха нах леткъ моттигерча партийнии советскии органашка, газета редакцешка, иштта кхычахьа а. Грозненски ГТС, Нохч-ГIалгIай бувзама управлене кулгалхой (начальник — нов. А. Хант, керттера инженер — нов. И. Молчанов) балха республике баха нах раьза бац.

ГТС-ра телефонни сооруженеш доал ца деш, саг ца хьожаш я. Текущи а капитальни а ремонта планаш кхоачашъяьяц, кхыметтел цу гIулакха хьахецаш дола ахча ца доагIача дIадохийт. Масала, ГТС гIишлошта капитальни ремонт ярга 1988 шера хьалхарча ах шера 209 эзар сом дIадахийта дезача 63 эзар сом мара дахийта дац.

Г. Грозне линейни кабель беха моттигаш дукха я, хIаьта из ший ханнахьа тоа а бац. Цул совгIа, уж кабелаш чухха кIоагаш дийлла латт. Лакхе гIолла йода телефонни коммуникацеш а я иштта, тIехьа яха йиш йоацаш, тоае езаш.

ГТС-а абонентни служба балха график наха аьттув болча тайпара оттаньяц. ДоагIача тайпара леладеш дац журналаш, карточкаш, кхыдола каьхаташ.

Наггахьа нийсденна Iац ца йоагIача телефонаш увтаеш, хьалха арIагIа латтараш тIехьа боахаш, тIемеи кхаьхьегамеи ветеранашта ший ханнахьа телефон чу ца юллаш йола моттигаш. Цунга хьежжа хадаш яц массайолча инстанцешка жалобаш. Масала, Иоанисиани цIерагIча улицагIа № 20 йолча цIеи 41-ча квартире яха нов. М. Туманова 1973 шера денз ца хаддаш, шера цкъа а шозза а ихай ГТС а ПТУС а телефон чуйилла, яхаш. ХIаьта цун массаза а тийннар цхьа жоп да; хIанз йиш яц. Цкъа санна ха а йийхкар цунна, хIаьта из дош кхоачашде дагаволаш цхьаккха хиланзар. Парте Нохч-ГIалгIай обкомен, КПСС ЦК-еи, Нохч-ГIалгIай Министрий Советен цо кхахьийтача жалобашта таханарча денга тIема инвалидаши ветеранаши телефонаш чуяхкара Iалашбанза ба.

ДЕНАЛ

ВЕТЕРАН

Сага вахаре кIезига ха яц кховзткъеи итт шу. Хозача гIулакхех диза уж хиннадале, ала мегаргда царех дукха шераш. Ужжал шераш кхоачашхиннад укх шера город Аргуне вахаш волча Сийлахь-боккхача Даймехка тIема ветерана Кагерманов Iусмана Рамзана. Царца ветеран даькъала вувцаш 116-ча артиллерийски бригада ветераний совето дайтача приветственни адреса тIа укх тайпара дешаш яздаьд:

— Сий дола тIема а вахара а наькъаш хьаденад Iа. Эзари ийсбIаьи шовзткъеи цхьоалагIча шера денз лирача тIемашка дакъа лоацаш хиннав хьо, 360-гIча гаубични артиллерийски полка юкъе а волаш. Низаш тIех хиннача моастагIчоа майрра духьала латаш эзараш километраш наькъаш даьд Iа, Коталон тIехьара ди хьатIакхаччалца...»

Ма доккха маIан долаш да-кх ветерана яйтача памятни медала тIехьашкахьарча оагIон тIа яздаь дешаш а: «Шераш сов сиха дIадахад, аьнна хета мегаргдац. Са дIадаха шераш, — уж са йIаьхий ганз я, оалаш хила веза каст-каста».

Да а да тIема ветерана вахар хоза а дIаьхий а. ТIом болалуча деношка Лепель яхача города юххе латтар Рамзана гIулакх деш хинна, керттерча командоване резерв лоархIаш хинна 360-гIа гаубични артиллерийски полк. Атта денош дацар уж. МоастагIа дага а доацаш, цIаьхха тийшача балхаца чухьалхар бахьан долаш, тIехьашка довла дезаш хилар вай бIун доакъош. Бокъалдар аьлча, 29 июнага кхаччалца кIийле лаьца хилар полкацара бIухой. Пулеметно - минометни училищера курсанташ а бар царца. Саррахьа хьатIакхьачар *бухь биллча йоагIа йоккха* немций танкови колонна. Дов дир царна вай артиллеристаша, бакъда, низаш цхьаттара ца хилар бахьан долаш тIехьашка довла дезаш зар. Калининскин, Смоленскин, Белорусскин доазонга бIухой кхаьчача хана полка командира полковника Кремнева Кагерманова амар делар, хьайца добровольцаш цхьайтта новкъост а нийе, разведке гIо, аьнна. Цу хана батарея комиссара заместитель вар Рамзан.

— Тхо разведке дIадолхаш, — дувц Рамзана, — тха бIаргкхийтар духьала йоагIача немций дошлой взводах. Хетаргахьа, разведчикаш хила безаш бар уж. Массехк мугIа тхоашта юхе гIолла тIехь а балийта дов дир оаха. Дукха бадийсар байна. ТIехьара бараш, юха а байна, байддабар. Лийгаршта юкъе хиннача эпсарга хинна планшет дIаелар оаха полка командирага. Цул тIехьагIа гучадаьлар тхона немций тIема доакъойх бакъдараш. Из бахьан долаш динка аьттонаш хилар тха.

Иштта дIадоладелар Кагерманов Рамзана майрал а, денал а, сина чIоагIал а эшаш дола фронтовой вахар...

«Шалинский» совхоза директора заместитель а волаш, болх беш ва, Аргуне вахаш вола новкъост Кагерманов. Кадай да тIема ветерана - коммуниста борал. Безаме я цун юхь. ДегагIозах дизза долаш санна хеталу цун таханара вахар. Дезала а, гаргарча наьха а, безарий-бовзарий а, фронтовой доттагIий а безам ба ветерана дегагIоз лоаттаер.

Кхыча юрташкарча берий дар санна дIадахад Шаьла районерча Устар-Гардой оалаш хиннача (хIанз Аргун) юрта ваьча Кагерманов Рамзана вахар. «Хьадечох тхо лорадеш вацар машиннаькъахо хинна тха да, — дувц Рамзана. — Хьаде хIамаш шортта хулар коа-карта а арахьа а».

Юртара школа йыккхачул тIехьагIа, Грозненски рабфак а йыккха, Устар-Гардойрча школе хьехархочун болх бе воагIа зIамига саг. Укхаза цхьан шера болх баьчул тIехьагIа хьатIаотт зIамига саг советски эскаре гIулакх де ваха веза ха а.

Эзари ийсбIаьи ткъаь ткъестлагIча шера денз эзари ийсбIаьи шовзткъе ялхлагIча шерага кхаччалца хиннав Рамзан эскаре ший гражданско - патриотически декхар кхоачашдеш. 360-гIча гаубични артиллерийски полка курсант а волаш, дIадоладаьд цо ший эскарера атта доаца а сий дола а бIухочун вахар.

Цул тIехьагIа взвода командир. Эскаре гIулакх деш ши шу а даькхха, денала а говзала а нийсвенна бIухо вар новкъост Кагерманов немецки гIаьрахоша тийшача балхаца тIом болабеча хана. Калининскин Малхбузени фронташта йола Лакхехьарча Командоване резерв лоархIаш хиннай Рамзанара полках. БIухоша доккхад деш а хиннад шоай полках.

Кагерманов Рамзан массаза а хиннав шийна хьалхашка оттадаь декхараш лаьрххIа а тешшаме а кхоачашдеш. Ах шу гаргга йолча хана кхоачашдаьд цо батарея командира декхараш, политически балха вола батарея командира заместитель волаш а хиннав. Командираша а бIухоша а лоархIаш сий деши хиннав.

Калинински областерча Зубцовка яхача городе дар из. Дивизиона комиссара, хьалха парте Витебски обкома болхло хиннача Голубовске амар а денна из волча командни пункте дIавахар Рамзан.

— Рамзан, вай новкъост Ахмадов Iабдал човнаш а хинна, госпитале дIавигав, аьлар сога Голубовске, — яхаш дувц Рамзана.

Ше трактор а лехкаш, йоккхача топа снарядаш яхьаш воагIаш хиннаяр Iабдалийна човнаш. Комиссарагара бокъо а яьккха, госпитале а ваха, Iабдал бIаргаго аьттув а па баьнна юхавена хиннавар Рамзан. Мерзача набарах воалла новкъост сомаваккха карагIдаьнна хиннадацар цун. Дукха гоавала йиш йолаш ха а хиннаяц из. Дукха ха ялалехьа, — дувц Рамзана, — комиссара телефон техар сога, Iадбал хьанхаьчав, аьнна.

Ма боккха кхаъ хилар-кх пох тIема новкъосташта. Из ха дагаехача хIанз а тIехь дега боккха тоам хул тIема ветерана.

Боккха тоам хулаш дувц Рамзана ше эскаре гIулакх деш хиннача шерех. Дувц цо тIом а хьалехьа, полка комсомольски бюро член волаш, ше йыккхача ханах а. Цунна дика накъаяьлар Грозненски мехкдаьтта рабфаке дешаш волча хана комсомольски комитете ше Iомаяь балха опыт.

Къаьстта дог гIоздаькхха хиларца белгала да тIема ветерана вахаре эзари ийсбаьи шовзткъе кхоалагIа, Ленински парте мугIарашка из дIаийца, шу.

— Ржев яхача города гаьна доацаш, хьунагIа дар из, — хьадагалувц Рамзана, — лира тIема хьал дар эттар. Партийни билеташ, хьалелар сона а кхыча тIема новкъосташа а. Цунца совдаьлар тха хьинар, денал, езача Даьхенцара дог-безам. Соца цхьана, партбилет хьайпар са мехкахочо, тIема доттагIчо Ахмадов Iабдала а.

Иштта бирсача тIема вахарца дувзаденна дола дукха хIамаш дагадоагIа Кагерманов Рамзана.

— Эзари ийсбIаьи шовзткъеи кхоалагIча шера дар из, Калинински областерча Ржев яхача городе, — дувц новкъост Кагерманова. — Тха дивизиона командир хиннача Емельянова амар делар тхона, городерча киназачура дов хьадеш йола моастагIчун точка йохае, аьнна. Киназа купола чу вагIаш немций корректировщик а хиннавар. Оруде командир вар узбек Ахраров Акрам. ХIанз Ташкенте вахаш а ва из, университета проректор а волаш. Бийсан трактор па йоккха топ дIа а йига, моттиг а нийсъяь, дов дир оаха, моастагIчун точка йоха а йир.

Советски эскарера цIавеначул тIехьагIа Казахстане цхьаша боахама балхаш деш хиннав Рамзан. БархI-нйс шера промкомбината директор хиннав, диъ шу Аргунски горсовета председатель волаш даькхад, цул тIехьагIа шекар деча завода ЖКО начальникалла а болх баьб.

Къаьстта беркатегIа хет тIехьарча дийтта шера «Шалинский» совхозе, директора заместитель волаш Рамзана беш бола болх. Хьинар долаш а хIамах бIу ца къажаш а волча фронтовика моллагIа а де деза хIама хьаде вIашtIехьдоал. Дика ка йоал цун общественни вахаре, къаьстта къонача тIехьенна тIема - патриотически интернациональни кхетам луча. МассагIазза хиннав из, къамаьлаш даьд цо предприятешка, школашка, ше доал деча совхоза интернациональни доттагIлен клубе, эскаре болха кагирхой безбаь накъа боахача

БоккхагIа вола сержант, II группа инвалид Гаперхоев Мирзий Асхьаб хIанз ший дезалца вахаш ва Сунженски районерча Орджоникидзевская яхача станице.

Т. ХАШИЕВ.

Вай мехкахо

1939 шера октябрь беттa ше раьза а волаш, Цlеча Эскаре гIулакх де вахар Гапархоев Асхьаб. Благовещенск яхача городе эскаре гIулакх дешлу из.

1941 шера март беттa дIахьожаву Асхьаб Литовски ССР № 183 йолча «Особи строительни батальонера». Вай доазув чIоагIдеча метте, дукха чIоагIаленаш еча хьинаре къахьегаш хул А. Гапархоев. 1941 шера, 22 июне, тIом болалуча хана, поста дежурни хиннав из. Свердловск яхача городе госпитале уллаш ха йоакх цо 1941 шера декабрь беттага кхаччалца. Лораша дарба дика дер бахьан долаш, бIаргий са ца доаш висар. Тоавеннечул тIехьагIа, Камышин яхача городе № 45 йолча распределительни полке къона салтий Iомабеш хиннав Асхьаб 1942 шера май беттa, Москве хиннача комиссе мога а веш, хьожаву из Смоленск яхача оагIорахьа. Цига нийслу Асхьаб № 112 йолча мотострелкови десантни танкови бригаде, Трофимов командир а волаш хиннай из бригада. Цу хана Смоленски областерча Киров яхача станце, немцаша го а баь, латташ хиннай Белов командир вола кавалерийски корпус. Из мухьайоккхаш дакъа лоацаш хиннай № 112 йола бригада. ЧIоагIа духьала йир фашиста, цунах хIама хиланзар, корпус мукъаьлькхар, цхьабакъда, духхача наьха цIий Iодахар цу хана. Из дар 1942 шера август беттa. Валарах ца кхераш, автомат етташ, майра дов дош, дукха моастагIий боабир Асхьаба. Шийна ма хетта, фашисташ боабе тардалаьнзар цун, хIама аьлча пхьарсах кхийттача пулемета пхово кIалвитар Асхьаб. 1943 шера январь беттa ший дезал болча цIавоагIа из. ТIом тIа волча хана, Асхьаба хиннa денал, майрал, къонахчал белгал а доаккхаш, цунна еннай «Даймехка тIема I-ча степена ордена», «За Победу над Германией» яха медаль, «70 лет Вооруженных Сил СССР», иштта кхыйола медалаш. Шийца тIема тIа хиннача новкъостех лаьца Асхьаба дувц: «Соца бар хIире Зугаев Бек, хочхо Айдемиров Iусман, хьарец Байханов Абдул, эрсе Коваленко Петр. Вежарий санна дар

Укх сурта тIа шоана гуча машар яхача деша кIоарга мутIахьа хила тIахьех кхувш боагIараш.

СУРТА ТIА: Сийлахь-боккхача Даймехка тIема ветеранаш (аьрдехьара аьттехьа) Г. Солнышкина, А. Яковенко, П. Битюцкая, М. Ткачева, К. Заповалова, Э. Пуличева, Н. Севостьянова.

Р. АУШЕВА сурт.

Дегай йIовхал

Шефал леладе договор тIаэцарга хьежжа новкъостал а ду тIемахошта завода колективо. Дукха ха йоаццаш воински частера викал венавар «Красный молоте».

Из чIоагIа везваь тIаийцар. Заводе сиха дIадаьржар пограничникий викал веналга, шоай новкъосташа-комсомольцаша эскаре гIулакх миштa ду хатта баьхкабар кагирхой. Цига бар духха хI йоаццаш пограничникаш а хинна, шоай декхар кхоачашдаь цIабийрза комсомольцаш Половинкин Владимир, Берсанов Сейхан. ХIанз уж числовой программни управлени йолча станокаш тIа, операториаш а болаш, къахьегаш ба. Цар а безам, бар шоай новкъостех хатта, эскаре гIулакх деш дIаяхача ханах дувца.

Бакъда, массарел а чIоагIагIа дог гIоздаьнна яр цу вIашагIкхетаре Арустамова Татьяна Андреевна. Из технически документаце отделе болх беш я. ХIаьта цун воI Андрей хIанз пограничник а волаш, ший декхар кхоачашдеш ва. БIаьсти завода делегаци воински часте хьоашагIа яхача хана, предприяте кулгалхоша завода сийлен грамоташ еннаяр хIанз декхар тIехдика кхоачашдеш болча бIухошта. Царна юкъе вар Арустамов Андрей а.

— Из дика бIухо ва, — аьлар эпсаро Арустамовх. — Тхо тешаш да цо шийна тIадилла декхар дизза, сийленца кхоачашдергхиларах. Командираша а новкъосташа а лоархIаши сий деши ва из.

Мел дегагIозале хилар цу дешаех нанна. Цо цехе болх беш болча ший маьрага а маьрйишийга а кхаъ баькхар цох льца.

Р. УТЕВА, «На рубежах Родины» яхача газета корпунта член.

СУРТА ТIА: 1. Хьалха пограничникаш хинна Х. Яхьяеви В. Половинкини.

А. ТЕРЕЩЕНКО сурт.

Снайпер

Ди денгара, шерагара шу ме доала гаьнайоалаш латт вайна Сийлахь - боккха Даймехка тIом хинна ха. Iалъмате бирса дар уж шераш советски халкъа. ЦаI санна массавар а духьалъэттар къизача гIаьрахошта, беррига советски мохк цаIйола военни лагерь а хинна дIаэттар.

БIарчча дезалаш дIаухар фронте тIом бе. ХIаьта кIезига бац, шоай вахара ираз фронте корадаьраш а. Дукха моттигаш нийсъеннай тIем тIа байзача кагийча нахеи мехкарашеи шоай вахар вIаши дувзаш.

Иштта хIама нийсделар хIанз Грозне бахаш болча ПетровгIар вахаре а. Евгений Ивановичи, Ольга Андреевнаи вIаши байзар фронтал гаьнна дехьа — моастагIчун тыле. Е. Петров. Ф. Э. Дзержинске цIерагIча десантно - партизански отряда командир вар, хIаьта Ольга цу отряде хьожаьяр медсестрай декхараш кхоачашде.

Кировоградски областе фашистий тыле самолеташца чутайсабар десантникаш партизанаш. Из гучадаьлар моастагIчоа. Цхьан юрта йистте го бир отряда фашиста. Лира тIом дIаболабир. Го боха а баь хьунагIа десантникаш къайлабоалача

Къулбаседа Кавказа хьатIакхаьчабар шин шера латташ хинна Сийлахь-боккха Даймехка тIом, грозненец Бессарабов Григорий эскаре гIулакх де водача хана. Орджоникидзена уллув аьтув боацаш лира тIемаш лаьттачул тIехьагIа шоашта чIоагIа эшаш дола мехкдаьтта доалла Грозный дIаякккхар духьа Малгобеке, Ищерске гIолла гаьнна го тосса маневр е лаьрхIар гитлеровцаша. Цу гIулакха лаьрхIа дукха танкаш, артиллери а авиаци а Iалашйир пар. Цу лостамагIа наступлени йича шоай аьтув балар сатувсаш бар уж. Доккха Iазап лоаттадора цар шоаш дIалаьцача лаьтташка бисача наха. Из ховш волча Г. Бессарабова дега чуессаяр Iалаьмате йоккха дорхал, эгIазал.

Общевойсковой подразделене массехк бетта кийчо яьчул тIехьагIа, станкови пулемета расчете цхьоалагIа номер а волаш, фронте дIахьожажу зIамига саг. Цо дешаш, Iомалуш яьккхача юкъа холуш хувцаденнадар тIем тIара хьал. Сталинграде а Кавказе а бохабаь дIалоахкаш бар фашисташ. Григорий хьожажу 1-ча Украински фронте тIом беш хиннача мотострелкови полке. Фронта кулгалдеш вар цIихеза советски военначальник маршал Конев. Шоашта ма могга духьале еш бар немций, цхьабакъда, уж бохабе, наьна лаьттара аракховса, хIама юхе ца дуташ хIалакбе чIоагIа хьашт долаш хиннача советски бIухоша, са даккха кхоа ца байташ, хIамаш еттар моастагIчоа. Денна а бийсана а ца соцаш беш бар тIом. «Максим» яха станкови пулемет цкъазза йIоахлора кулг дIатIатоха йиш йоацаш, кожуха чу хий детта ца кхоавойташ. ДIакховда мара ца эшаш дайм а кулг кIала яр, оборонеа санна наступлени еча хана геттара чIоагIа накъайоалаш йола гранаташ. ТIом — тIом ба. Цхьаннена тIехьа шоллагIвар вувш Григоре дукха новкъостий боабир Курски дуга оалача моттиге тIемаш деча хана, хIаьта цецваллал хIама дар цу къемата юкъе из ше а дийна висар. «ЦIий бахьан — цIий, Iоажал бахьан — Iоажал» яхача девизагIа латаш бар вай бIухой, цхьабакъда, кIезига бале а. нийслора деналах бехараш а.

Цхьан бийсана дар из, цу хана Григорий снайпера декхараш кхоачашдеш вар, лоацача юкъа йола лаьрхIа курсаш а яьха. Iалаьмате бирса тIом болабелар Г. Бессарабов хиннача участке. Цу метте дукха артиллери а нах а Iалашбаьча фашисташа корта хьалъайбе йиш йоацаш дов доладир. Дийнахье а денз цхьан бIухочоа теркам тIабахабар Григоре: веха, корзагIвавьнна, ше фу дувц а фу леладу а ца ховш вар из. ТIом кхохкаббенна латтар бахьан долаш цунца къамаьл дI, дагавала кхоавинзар Г. Бессарабов. хIаьта сайрийна...

Боад къовлабенна ха яр эттар, тIом сецабар, наг-нагахьа урагIъухар сердал луш йола ракеташ. ХьатIавенача рота командира немцашкахьа кулг а хьекха, аьлар: — «ДIахьажал дIа техкаш водачунга, моастагIчунгахьа вала водаш ва-кх из!». Оптически хьежорга объектива чухьежача Григорена бIаргавайра немцашкахьа техкаш вода вай бIухо. «Саца предатель, юхаверза», — аьнна снайпера цIогIа тохарах хIама хиланзар, кхы а сихагIа дIатекха волавелар вож. биъ когара а этта. Из соцаве воларах хIама хургдацар, — яьлар топ. Дерriга дегI тохалуш оага а венна вежар изменник, техар меттахьа кхийттаяр.

ХIаьта моакхаз санна чIоагIбенна шоай позицеш дIа ца хецаш латтар вай бIухой моастагIчоа духьала. ШоллагIча дийнахьа подкреплени а ена, юха а дIахо малхбузенгахьа гитлеровцаш дIалахка болабелар советски салтий. Польша территории мукъа а яьккха фашистий лаьттан тIа даьлар Советски Эскар. Кхы а чIоагIагIа духьале е баьлар немций. Вай бIухой соцабе гIерташ дийнахьа массехказа контратакаш йора цар, цхьабакъда, цох хулаш хIама дацар.

Доккха хатараш дора вайчарна немецки снайпераша. ТIом болалушше а артиллеристаш боабе болалора уж. Царна духьала эттар вай снайпераш. Цкъазза бокъонца йола дуэлаш йолалора царна юкъе. Маькарея тийша болх шоайх бизза боаллаш бар моастагIчун снайпераш, бакъда, Григоре аьтув боалар цар киловзалаш йовза а уж боабе а. ЧIоагIа раьза бар шоай новкъоста советски пехотинцаш. «БIарг ницца ба хьа, Григорий!» — йоахар цар цунга. Снайпер дIавакхар атта гIулакх дац, цхьабакъда, Г. Бессарабова аьттув баьлар уж массехк саг ве. ЦIакхха дицлургдоаца цхьа хIама нийсделар снайпера тIема наькъ тIа Берлина гаьна йоацца, уллача цхьан немецки городе из кхьачача хана. ХIара улица, хIара цIа фашистех мукъадаха дезар лира тIом а беш, наг-нагахьа царца вIаши дегIалъаха а дийзар советски бIухой. Герз дувлар массанахьара а: тховнаш тIера, кораш наIараш чура, подвалашчура. Доташнара. Атаке болха советски салтий хьаллоацаш хинна пулемет сецар цIаьххха. Гаьна доацаш нийсвеннача Г. Бессарабовна бIарга а гуш «Максима» болата щита тIехьашка корта хьалха вежар снайпера хIама теха пулеметчик. Цхьан здане саьнгара арахьежача Григорена бIаргадайра улица дIоахалагIа егIача гаьний цхьанне тIара гIа оагадалар. КIирвенна цигахьа хьежаш волча цун керта тIагIолла цхьа унзара шок тохаш, еррига мос гIоттаеш дIабахар пхо. Сихха ший позици а хийца снайпер ваьгIача гаьнагахьа хьожайир по ший «снайперка». хIа аьнна из кIеззига меттахьа воаллаше а лак эзар цо масседкасза. Гаьнаш а кагъеш чувера немецки снайпер. Юхже дIатIа а ваха цунга хьежача гучадаьлар из эсесовски форма тIаюхха къона немка хинналга. Накха тIарча киса тIа лепаш яр «Аьшка жIарг» яха орден.

ТIом чанхбала дукха ха йисаяцар. Григорена хала чов яьча хана. Новкъосташа тIема юкъера араваьккхар лозаваь шоай снайпер, медсанбате дIанхетавир. Дукха цIий Iоихадар доарахочох, цхьабакъда, шоашта могаш дар дир лораша из Iоажала кIалхарванкхара. Снайпер Бессарабов Даймехка тIом чакх а бахьнна Котало езъеча хана цхьан львовски госпитале уллаш вар Г. Бессарабов. ТIехьарча сражене цо гойта денал белгалдоаккхаш вай мехкахочоа елар «За взятие Берлина» яха медаль, ХIаьта цул хьалхагIа цунна еннаяр Даймехка тIема, 1-чеи 2-чеи степений орденаш, «За отвагу», «За победу над Германией в Великой Отечественной войне 1941 — 1945 гг.» яха медалаш.

Ший тIема сийлен гIулакхаш дIахоккхуьь Григорий Васильевич Бессарабова машареруа къахьегаме а. Из тахан а тIехь строе ва, Грозненрча цхьан тIема подразделене гIулакх деш а волаш. Ший йIаьхий фронтовой опыт камаьрша дIайовзийт цо тахан эскаре гIулакх деш болча кхонача бIухошта, Даьхе дукхаеза, цунна мутIахьа хила тIахьех кхувш боагIараш.

Н. ОЛИМПИЕВ.